

OVER DE PRAKTIJK

Over het verband tussen kennis en praktijk, tussen kennen en doen

Mao Tsetoeng

juli 1937

In de Communistische Partij van China was er een groep dogmatici die lange tijd de ervaring van de Chinese revolutie verwierpen. Ze ontkenden de waarheid van de stelling 'Het marxisme is geen dogma maar een leidraad voor het handelen' en overbluften de mensen met uit hun verband gerukte woorden en uitspraken uit marxistische boeken. Er was ook een groepje empiristen die zich lange tijd aan hun eigen beperkte ervaring vastklampten.

Ze begrepen het belang van de theorie voor de revolutionaire praktijk niet en hadden geen zicht op de revolutionaire situatie in haar geheel. Ze werkten weliswaar ijverig, maar blindelings. De onjuiste denkbeelden van deze twee groepen kameraden en vooral die van de dogmatici brachten de Chinese revolutie in de jaren 1931-1934 enorme schade toe. Bovendien brachten de dogmatici, die zich een marxistisch jasje hadden aangemeten, vele kameraden in verwarring. 'Over de praktijk' werd in juli 1937 geschreven om vanuit het standpunt van de marxistische kennistheorie de subjectivistische fouten van het dogmatisme en het empirisme in de partij aan de kaak te stellen - vooral die van het dogmatisme.

Omdat de nadruk is gelegd op het ontmaskeren van het dogmatisch subjectivisme, dat de praktijk kleineert, is dit artikel 'Over de praktijk' genoemd. De ideeën die dit artikel bevat, werden door kameraad Mao Zedong uiteengezet in een conferentiecycclus voor de Anti-Japanse militaire en politieke academie te Yan'an.

Het materialisme uit de tijd vóór Marx onderzocht het vraagstuk van de kennis los van de maatschappelijke aard van de mens, los van diens historische ontwikkeling en kon daarom niet begrijpen dat de kennis afhankelijk is van de maatschappelijke praktijk, dat wil zeggen dat de kennis afhankelijk is van de productie en de klassenstrijd.

Vóór alles beschouwen de marxisten de productieactiviteit van de mens als de meest fundamentele praktische activiteit, die al zijn andere activiteiten bepaalt. De kennis van de mens is vooral afhankelijk van zijn activiteit in de materiële productie, waardoor hij geleidelijk inzicht krijgt in de verschijnselen, de eigenschappen en de wetten van de natuur en in de verhouding tussen mens en natuur. Door zijn productieactiviteit krijgt hij geleidelijk aan en in verschillende mate ook inzicht in bepaalde betrekkingen tussen de mensen. Niets van deze kennis kan los van de productieactiviteit worden verkregen. In een klassenloze maatschappij treedt elke mens als lid van die maatschappij op in een

gezamenlijke inspanning met de andere leden. Hij gaat bepaalde productieverhoudingen met hen aan en neemt deel aan de productieactiviteit om in de materiële behoeften van de mensen te voorzien. In alle klassenmaatschappijen gaan de leden van de verschillende maatschappelijke klassen eveneens op verschillende manieren bepaalde productieverhoudingen met elkaar aan en nemen ze deel aan de productieactiviteit om in hun materiële behoeften te voorzien. Dat is de voornaamste bron waaruit de menselijke kennis zich ontwikkelt.

De maatschappelijke praktijk van de mens is niet beperkt tot de productieactiviteit, maar kent nog vele andere vormen - de klassenstrijd, het politieke leven, de beoefening van de wetenschap en kunst. Kortom, als sociaal wezen neemt de mens deel aan alle aspecten van het praktische leven van de maatschappij. Zo leert de mens in verschillende mate de verschillende betrekkingen tussen de mensen kennen, niet alleen in zijn materiële leven, maar ook in zijn politieke en culturele leven (die beide nauw verbonden zijn met het materiële leven). Van deze andere soorten maatschappelijke praktijk oefent vooral de klassenstrijd in al haar vormen een bijzonder diepgaande invloed uit op de ontwikkeling van de menselijke kennis. In een klassenmaatschappij leeft elke mens als lid van een bepaalde klasse en elke denkwijze draagt zonder uitzondering de stempel van een klasse.

De marxisten zijn van mening dat de productieactiviteit in de menselijke maatschappij zich stap voor stap ontwikkelt van een lager naar een hoger peil en dat daardoor de menselijke kennis, zowel van de natuur als van de maatschappij zich ook stap voor stap ontwikkelt van een lager naar een hoger peil, dat wil zeggen van het oppervlakkige naar het diepe en van het eenzijdige naar het veelzijdige. Gedurende een zeer lange periode in de geschiedenis kon de mens de geschiedenis van de maatschappij slechts eenzijdig begrijpen, omdat aan de ene kant de vooringenomenheid van de uitbuitende klassen de geschiedenis van de maatschappij voortdurend verdraaide en omdat aan de andere kant het gezichtsveld van de mens beperkt werd doordat de productie op kleine schaal plaatsvond. Pas toen samen met de geweldige productiekrachten (de grootindustrie) het moderne proletariaat opkwam, kon de mens komen tot een volledig historisch inzicht in de ontwikkeling van de maatschappij en kon hij zijn kennis van de maatschappij omzetten in een wetenschap, de wetenschap van het marxisme.

De marxisten zijn van mening dat alleen de maatschappelijke praktijk van de mens de toetssteen is van de waarheid van zijn kennis van de wereld buiten hem. In feite wordt de waarheid van de kennis van de mens pas bevestigd wanneer hij in het proces van de maatschappelijke praktijk (in het proces van de materiële productie, de klassenstrijd en het wetenschappelijk experiment) de verwachte resultaten bereikt. Als de mens succes wil behalen in zijn werk, dat wil zeggen als hij de verwachte resultaten wil bereiken, moet hij zorgen dat zijn ideeën overeenstemmen met de wetten van de objectieve wereld buiten hem. Als ze daar niet mee overeenstemmen, dan zal hij in de praktijk falen. Als hij faalt, dan trekt hij hieruit lering en verbetert zijn denkbepelden zodat ze overeenstemmen

met de wetten van de wereld buiten hem. Zo kan hij een mislukking omzetten in een succes. Dat wordt bedoeld met 'de nederlaag is de moeder van het succes' en 'door schade en schande wordt men wijs'. De dialectisch-materialistische kennistheorie stelt de praktijk op de eerste plaats: ze is van mening dat de menselijke kennis in geen enkel opzicht gescheiden kan worden van de praktijk en ze verwerpt alle foutieve theorieën die het belang van de praktijk ontkennen of die de kennis van de praktijk scheiden. Lenin heeft hierover gezegd: "De praktijk staat hoger dan de (theoretische) kennis, want ze heeft niet alleen de waardigheid van het algemene maar ook van de directe werkelijkheid." (1) De marxistische filosofie, het dialectisch materialisme, heeft twee in het oog vallende kenmerken. Het eerste is haar klassenkarakter: ze verklaart openlijk dat het dialectisch materialisme in dienst staat van het proletariaat. Het tweede is haar praktisch karakter: ze legt er de nadruk op dat de theorie afhankelijk is van de praktijk, dat de praktijk de grondslag vormt van de theorie, die op haar beurt weer de praktijk dient. De waarheid van welke kennis of theorie ook wordt niet bepaald door subjectieve gevoelens maar door de objectieve resultaten in de maatschappelijke praktijk. Alleen de maatschappelijke praktijk kan de toetssteen van de waarheid zijn. Het standpunt van de praktijk is het eerste en fundamentele standpunt in de kennistheorie van het dialectisch materialisme. (2)

Maar hoe ontstaat dan de menselijke kennis uit de praktijk en hoe dient ze op haar beurt de praktijk? Dit wordt duidelijk als we het ontwikkelingsproces van de kennis nagaan.

In het proces van de praktijk ziet de mens in het begin alleen maar de verschijningsvorm van de dingen, hun afzonderlijke aspecten, hun uiterlijk verband. Er komen bijvoorbeeld een aantal mensen van buiten naar Yan'an voor een studiereis. In de eerste paar dagen zien ze de ligging, de straten en de huizen van Yan'an. Ze ontmoeten veel mensen, nemen deel aan recepties, avondlijke bijeenkomsten en massavergaderingen, ze horen allerlei toespraken en lezen allerlei documenten. Dat alles is de verschijningsvorm van de dingen, dat zijn de afzonderlijke aspecten van de dingen, dat is het uiterlijk verband van de dingen. Dit wordt het zintuiglijke stadium van het kennisproces genoemd; het is het stadium van de zintuiglijke gewaarwordingen en indrukken. Dat wil zeggen: deze verschillende dingen in Yan'an werken in op de zintuigen van de leden van de groep waarnemers, ze roepen zintuiglijke gewaarwordingen in hen op en doen in hun hersenen vele indrukken ontstaan samen met een ruwe schets van het uiterlijk verband tussen deze indrukken. Dit is het eerste stadium van het kennisproces. In dit stadium kan de mens nog geen begrippen vormen - die bevinden zich op een dieper niveau - en kan hij nog geen logische conclusies trekken.

In de loop van de maatschappelijke praktijk worden de dingen die bij de mens gedurende zijn praktijk zintuiglijke gewaarwordingen en indrukken oproepen, vele malen herhaald. Dan vindt er in de menselijke hersenen een omslag (een sprong) plaats in het kennisproces: er ontstaan begrippen. Begrippen weerspiegelen niet meer de

verschijningsvorm van de dingen, hun afzonderlijke aspecten of hun uiterlijk verband, maar ze omvatten het wezen, het geheel en het innerlijk verband van de dingen. Tussen het begrip en de zintuiglijke gewaarwording bestaat niet alleen een kwantitatief maar ook een kwalitatief verschil. Wanneer men verdergaat; kan men door middel van oordeel en gevolgtrekking logische conclusies trekken. In de San Guo Yen Yi (3) wordt gezegd: 'Men frons zijn wenkbrauwen en vindt een krijgslist.' In onze omgangstaal zeggen we: 'Laat me er eens over nadenken'. Dit alles heeft nu juist betrekking op het feit dat de mens in zijn verstand met begrippen werkt om tot oordelen en gevolgtrekkingen te komen. Dit is het tweede stadium van het kennisproces. Wanneer de leden van de groep waarnemers verschillende soorten gegevens hebben verzameld en er bovendien over 'nagedacht' hebben, kunnen ze tot het volgende oordeel komen: de politiek van het anti-Japans nationaal eenheidsfront van de Communistische Partij is consequent, oprecht en eerlijk. Als ze tot dit oordeel gekomen zijn, kunnen ze - indien ook zij eerlijk eenheid voor redding van de natie willen - een stap verdergaan en de volgende conclusie trekken: 'Het anti-Japans nationaal eenheidsfront kan met succes worden bekroond. Dit stadium van het vormen van begrippen, oordelen en gevolgtrekkingen is het belangrijkste stadium in het hele kennisproces: het is het stadium van de rationele kennis. De eigenlijke taak van de kennis is door middel van waarneming te komen tot denken, tot een geleidelijk begrijpen van de innerlijke tegenstellingen van de objectief bestaande dingen, van hun wetmatigheden, van het innerlijk verband tussen verschillende processen, dat wil zeggen te komen tot logische kennis. We herhalen: logische kennis onderscheidt zich van zintuiglijke kennis door het feit dat de zintuiglijke kennis betrekking heeft op de afzonderlijke aspecten, de verschijningsvorm, het uiterlijk verband van de dingen, terwijl de logische kennis een geweldige stap vooruit doet, tot het geheel, het wezen en het innerlijk verband van de dingen doordringt en de innerlijke tegenstellingen van de wereld om ons heen blootlegt. Daarom is de logische kennis in staat de ontwikkeling van de wereld om ons heen in haar geheel, naar de innerlijke betrekkingen tussen al haar aspecten te begrijpen.

Deze dialectisch-materialistische theorie van het ontwikkelingsproces van de kennis, een theorie die gebaseerd is op de praktijk en van de oppervlakte naar de diepte doordringt, is door niemand ontwikkeld vóór de opkomst van het marxisme. Het marxistisch materialisme heeft dit vraagstuk voor het eerst op de juiste wijze opgelost door op een zowel materialistische als dialectische wijze de beweging van de verdieping van de kennis aan te tonen, de beweging waarin de mens in de maatschappij van zintuiglijke kennis tot logische kennis komt door de ingewikkelde en de voortdurend herhaalde praktijk van de productie en de klassenstrijd. Lenin heeft gezegd: "*De abstracte materie natuurwet, de abstracte waarde, enzovoort, kortom alle wetenschappelijke (juiste, serieuze, niet absurde) abstracties weerspiegelen de natuur op een diepere, juistere en vollediger manier.*" (4) Het marxisme-leninisme is van mening dat elk van de twee stadia van het kennisproces zijn eigen kenmerken heeft, de kennis verschijnt in het lagere stadium als zintuiglijke kennis en in het hogere stadium als logische kennis - maar dat beide stadia behoren tot één enkel kennisproces. De

zintuiglijke en de rationele kennis zijn kwalitatief verschillend maar ze zijn niet van elkaar gescheiden; ze zijn verenigd op basis van de praktijk. Onze praktijk bewijst dat we wat we waargenomen hebben, niet dadelijk kunnen begrijpen en dat we alleen datgene wat we begrepen hebben, nog dieper kunnen waarnemen. De zintuiglijke waarneming lost slechts het vraagstuk van de verschijningsvorm op; het vraagstuk van het wezen kan alleen door de theorie opgelost worden. De oplossing van deze beide vraagstukken kan in geen geval van de praktijk worden losgemaakt. Men kan een ding alleen leren kennen door er mee in contact te komen, dat wil zeggen doordat zijn leven (zijn praktijk) in de omgeving van dat ding plaatsvindt. In de feodale maatschappij was het onmogelijk van tevoren de wetten van de kapitalistische maatschappij te kennen, omdat het kapitalisme nog niet opgekomen was en dus de daarmee samenhangende praktijk nog niet bestond. Het marxisme kon alleen het product van de kapitalistische maatschappij zijn. Marx kon in de periode van het liberaal kapitalisme niet van tevoren concreet bepaalde wetten kennen die eigen zijn aan de periode van het imperialisme omdat het imperialisme, het laatste stadium van het kapitalisme, nog niet opgekomen was en er dus nog geen daarmee samenhangende praktijk bestond. Pas Lenin en Stalin konden deze taak op zich nemen. Dat Marx, Engels, Lenin en Stalin hun theorie konden ontwikkelen was niet alleen te danken aan hun genialiteit maar kwam vooral omdat ze in hun tijd persoonlijk deelnamen aan de praktijk van de klassenstrijd en van de wetenschappelijke experimenten. Zonder deze voorwaarde had genialiteit niet tot succes kunnen leiden. Het gezegde 'Een geleerde doet geen stap buiten zijn poort maar weet toch alles wat er in de wereld gebeurt', was in het verleden, toen de techniek nog onontwikkeld was, hol gepraat. Zelfs al kan dit gezegde in de huidige tijd van ontwikkelde techniek van toepassing zijn, toch zijn de mensen met werkelijke persoonlijke kennis over de hele wereld diegenen die zich met de praktijk bezighouden. Pas wanneer zij 'kennis' hebben opgedaan door hun praktijk en wanneer hun kennis door middel van het geschreven woord en de techniek de 'geleerde' heeft bereikt, kan de 'geleerde' op indirecte wijze 'weten wat er in de wereld gebeurt'. Als men een bepaald ding of een bepaalde soort dingen rechtstreeks wil kennen, dan moet men persoonlijk deelnemen aan de praktische strijd om de werkelijkheid te veranderen, om dat ding of die soort dingen te veranderen, want alleen zo kan men met de verschijningsvorm van dat ding of die soort dingen in contact komen. Alleen door persoonlijk deel te nemen aan de praktische strijd om de werkelijkheid te veranderen kan men het wezen van dat ding of van die soort dingen ontdekken en ze begrijpen. Dat is de weg naar de kennis die iedereen in werkelijkheid doorloopt, maar er zijn mensen die de zaken welbewust verdraaien en het tegendeel beweren. De belachelijkste persoon ter wereld is de 'allesweter' die wat halfbegrepen kennis van horen zeggen heeft en zichzelf uitroept tot 'de hoogste autoriteit ter wereld'. Hiermee laat hij alleen zien dat hij zichzelf grenzeloos overschat. Kennis is een kwestie van wetenschap: hierbij mag men niet de geringste oneerlijkheid of verwaandheid toelaten. Precies het tegenovergestelde is vereist: eerlijkheid en bescheidenheid. Als men kennis wil verwerven, moet men deelnemen aan de praktijk van het veranderen van de werkelijkheid. Als men wil weten hoe een peer smaakt, moet men de peer veranderen door hem zelf op te eten. Als men de samenstelling en de eigenschappen van het atoom

wil kennen, moet men natuurkundige en scheikundige proeven nemen om de toestand van het atoom te veranderen. Als men de theorie en de methoden van de revolutie wil kennen, moet men deelnemen aan de revolutie. Alle echte kennis heeft haar oorsprong in de directe ervaring. Maar men kan geen directe ervaring van alles hebben: het grootste deel van onze kennis komt in feite uit indirecte ervaring, bijvoorbeeld de kennis van vroeger tijden en van andere landen. Voor onze voorouders en buitenlanders was - of is - deze kennis echter afkomstig uit de directe ervaring. Indien in het verloop van hun directe ervaring voldaan werd - of wordt - aan de voorwaarde van 'wetenschappelijke abstractie', waarover Lenin sprak en de objectieve werkelijkheid wetenschappelijk weerspiegeld werd - of wordt -, dan is deze kennis betrouwbaar, anders niet. Daarom bestaat iemands kennis slechts uit twee delen, een deel afkomstig uit de directe ervaring en een deel afkomstig uit de indirecte ervaring. Bovendien is, wat voor mij indirecte ervaring is, voor anderen directe ervaring. Hieruit volgt dat we, wanneer we over de kennis in haar geheel spreken, kunnen zeggen dat geen enkele kennis gescheiden kan worden van de directe ervaring. De bron van alle kennis ligt in de waarneming van de objectief bestaande wereld buiten ons door middel van de lichamelijke zintuigen van de mens. Wie deze waarneming ontkent, wie de directe ervaring ontkent of wie de persoonlijke deelname aan de praktijk die de werkelijkheid verandert ontkent, is geen materialist. Daarom is de allesweter belachelijk. Er is een oud Chinees spreekwoord: 'Hoe kan men een tijgerwelp vangen zonder in het hol van de tijger te gaan!' Dit spreekwoord geldt zowel voor de praktijk van de mens als voor de kennistheorie. Er kan geen kennis bestaan los van de praktijk.

Laten we nog enkele concrete voorbeelden aanvoeren ter verduidelijking van de dialectisch-materialistische beweging van de kennis, die ontstaat uit de praktijk van het veranderen van de werkelijkheid, de beweging van de geleidelijke verdieping van de kennis.

In de beginperiode van zijn praktijk, de periode van de vernietiging van de machines en de spontane strijd, was het proletariaat wat de kennis van de kapitalistische maatschappij betreft nog in het stadium van de zintuiglijke kennis: het kende slechts enkele aspecten en het uiterlijk verband tussen de verschijnselen van het kapitalisme. Het proletariaat was toen nog een klasse 'op zichzelf'. Maar toen het proletariaat de tweede periode van zijn praktijk inging, de periode van bewuste, georganiseerde economische en politieke strijd, was het in staat het wezen van de kapitalistische maatschappij, de uitbuitingsverhoudingen tussen de maatschappelijke klassen en zijn eigen historische opdracht te begrijpen. Dit was mogelijk dankzij zijn eigen praktijk, dankzij de ervaring die het had opgedaan in langdurige strijd, ervaring die door Marx en Engels in al haar verscheidenheid wetenschappelijk werd samengevat om de theorie van het marxisme te scheppen voor de scholing van het proletariaat. Toen werd het proletariaat een klasse 'voor zichzelf'.

Dezelfde weg volgde ook het Chinese volk in zijn kennis van het imperialisme. Het eerste stadium was er een van oppervlakkige, zintuiglijke kennis, zoals blijkt uit de strijd

tegen alle vreemdelingen zonder onderscheid tijdens de beweging van het Hemelse Koninkrijk van Taiping (5), de Yi He Duan-beweging (6), enzovoort. Pas in het tweede stadium kwam het Chinese volk tot rationele kennis, zag het de innerlijke en uiterlijke tegenstellingen van het imperialisme en zag het de essentiële waarheid, dat het imperialisme een bondgenootschap gesloten had met de kompradorenklasse en de feodale klasse in China om de grote massa van het Chinese volk te onderdrukken en uit te buiten. Deze kennis begon in de tijd van de Beweging van de vierde mei in 1919. (7)

Laten we nu de oorlog eens bekijken. Wanneer de commandanten in een oorlog mensen zijn zonder oorlogservaring, dan zullen ze in het beginstadium niet de diepe wetten begrijpen die betrekking hebben op het geven van leiding in een bepaalde oorlog (bijvoorbeeld onze Agrarische Revolutionaire Oorlog (8) van de afgelopen tien jaar). In het beginstadium zullen ze alleen maar veel gevechtservaring opdoen en, wat belangrijker is, vele nederlagen lijden. Maar door deze ervaring (van gewonnen en vooral van verloren veldslagen) zijn ze in staat de innerlijke samenhang, de 'draad' van de hele oorlog te begrijpen, namelijk de wetten van die bepaalde oorlog, de strategie en tactiek en daardoor die oorlog met zelfvertrouwen te leiden. Wanneer op zo'n moment iemand zonder ervaring het commando overneemt, dan zal ook hij een aantal nederlagen moeten lijden (ervaring moeten opdoen) voordat hij de ware wetten van de oorlog kan begrijpen.

'Ik weet niet zeker of ik dat aankan.' Deze opmerking horen we vaak als een kameraad aarzelt een bepaalde opdracht te aanvaarden. Waarom voelt hij zich onzeker? Omdat hij geen systematisch inzicht heeft in de inhoud en de omstandigheden van het opgedragen werk of omdat hij zelden of nooit met dergelijk werk in aanraking is gekomen, zodat de wetten waardoor het beheerst wordt, hem vreemd zijn. Na een gedetailleerde analyse van de aard en de omstandigheden van het werk zal hij meer zelfvertrouwen krijgen en bereid zijn het werk te doen. Als hij het werk een tijdje doet en er ervaring in krijgt en als hij iemand is die bereid is dingen onbevooroordeeld te onderzoeken en niet iemand die vraagstukken subjectief, eenzijdig en oppervlakkig benadert, dan kan hij zijn eigen conclusies trekken over de manier waarop hij het werk moet aanpakken en kan hij het met veel meer moed doen. Alleen die mensen die vraagstukken subjectief, eenzijdig en oppervlakkig benaderen, zullen, zodra ze op het toneel verschijnen, op een zelfingenomen manier bevelen en richtlijnen geven zonder rekening te houden met de omstandigheden, zonder de dingen in hun geheel te bekijken (hun geschiedenis en hun tegenwoordige toestand in zijn geheel) en zonder door te dringen tot het wezen van de dingen (hun aard en het innerlijk verband tussen de verschillende dingen). Zulke mensen zullen onvermijdelijk struikelen en vallen.

De eerste stap in het kennisproces is dus het contact met de dingen van de wereld buiten ons: dit behoort tot het stadium van de waarneming. De tweede stap is de synthese van de gegevens van de waarneming door ze te ordenen en te verwerken: dit behoort tot het stadium van de begripsvorming, het oordeel en de gevolgtrekking. Alleen wanneer de gegevens van de waarneming zeer overvloedig zijn (niet fragmentarisch) en

in overeenstemming met de werkelijkheid (niet op de verbeelding berusten), kunnen we op basis van deze gegevens juiste begrippen en theorieën vormen.

Op twee belangrijke punten moet hier de nadruk worden gelegd. Het eerste is al eerder genoemd maar moet hier herhaald worden: rationele kennis is afhankelijk van zintuiglijke kennis. Wie denkt dat rationele kennis niet van zintuiglijke kennis behoeft te worden afgeleid, is een idealist. In de geschiedenis van de filosofie bestaat de 'rationalistische' school die alleen de werkelijkheid van de rede erkent en niet de werkelijkheid van de ervaring, die gelooft dat alleen de rede betrouwbaar is en de zintuiglijke ervaring niet. De fout van deze school bestaat er in dat ze de dingen op hun kop zet. Het rationele is juist betrouwbaar omdat het zijn oorsprong vindt in de zintuiglijke waarneming. Anders zou het als water zijn zonder bron, als een boom zonder wortels, subjectief, aan zichzelf ontsproten en onbetrouwbaar. Wat de volgorde in het kennisproces betreft, komt de zintuiglijke ervaring het eerst, we leggen de nadruk op de betekenis van de maatschappelijke praktijk in het kennisproces, juist omdat alleen de maatschappelijke praktijk menselijke kennis kan doen ontstaan en alleen zij de mens ertoe kan brengen uit de objectieve wereld buiten hem zintuiglijke ervaring te verwerven. Voor iemand die zijn ogen dichtknijpt, zijn oren dichtstopt en zich helemaal van de objectieve wereld buiten hem afsluit, kan er geen sprake zijn van kennis. Kennis begint met ervaring - dat is het materialisme van de kennistheorie.

Het tweede punt is dat de kennis nog verdiept moet worden, dat het zintuiglijke stadium van de kennis nog ontwikkeld moet worden tot het rationele stadium - dat is de dialectiek van de kennistheorie. (9) Denken dat de kennis kan ophouden bij het lagere, zintuiglijke stadium en dat alleen zintuiglijke kennis betrouwbaar is, terwijl rationele kennis dat niet is, zou een herhaling zijn van de historische fout van het 'empirisme'. Deze theorie maakt de fout dat ze niet begrijpt dat, ook al weerspiegelen de gegevens van de waarneming bepaalde werkelijke dingen van de objectieve wereld (ik spreek hier niet over het idealistisch empirisme dat de ervaring beperkt tot zogenaamde introspecties), ze toch slechts eenzijdig en oppervlakkig zijn en de dingen onvolledig en niet naar hun wezen weerspiegelen. Om een ding volledig in zijn geheel te weerspiegelen, om het wezen ervan en de wetten die het beheersen te weerspiegelen, moet men de overvloedige gegevens van de zintuiglijke waarneming door middel van het denken verwerken, dat wil zeggen het kaf van het koren scheiden, het onware verwijderen en het ware behouden, van het ene punt naar het andere gaan en van de oppervlakte naar de kern doordringen en een systeem van begrippen en theorieën opbouwen; men moet een sprong maken van de zintuiglijke kennis naar de rationele kennis. Zulke verwerkte kennis is niet minder rijk of minder betrouwbaar; integendeel, alles wat in het kennisproces wetenschappelijk is verwerkt op basis van de praktijk, weerspiegelt, zoals Lenin zegt, de objectieve werkelijkheid dieper, juister, vollediger. In tegenstelling hiermee hebben de laag-bij-de-grondse 'mensen van de praktijk' eerbied voor de ervaring maar minachting voor de theorie. Daardoor kunnen ze geen volledig beeld van het hele objectieve proces krijgen, hebben ze geen duidelijke oriëntatie en

perspectief op lange termijn en zijn ze zelfvoldaan over toevallige successen en een glimp van de waarheid. Als zulke mensen de leiding hebben in een revolutie, zullen ze die in het slop leiden.

Rationele kennis is afhankelijk van zintuiglijke kennis en zintuiglijke kennis moet ontwikkeld worden tot rationele kennis - dat is de dialectisch-materialistische kennistheorie. In de filosofie begrijpen noch het 'rationalisme' noch het 'empirisme' de historische of dialectische aard van de kennis en hoewel beide scholen elk een aspect van de waarheid bevatten (ik heb het hier over het materialistische en niet over het idealistische rationalisme en empirisme), zijn ze vanuit de kennistheorie als geheel gezien toch onjuist. De dialectisch-materialistische beweging van de kennis van het zintuiglijke naar het rationele is van toepassing zowel op een beperkt kennisproces (bijvoorbeeld het kennen van een ding of een taak) als op een omvangrijk kennisproces (bijvoorbeeld het kennen van een hele maatschappij of een revolutie).

Maar de beweging van de kennis is hiermee niet geëindigd. Als de dialectisch-materialistische beweging van de kennis zou ophouden bij de rationele kennis, dan zou nog maar de helft van het vraagstuk behandeld zijn en, vanuit de marxistische filosofie gezien, bovendien de minst belangrijke helft. De marxistische filosofie is van mening dat het belangrijkste vraagstuk niet ligt in het begrijpen van de wetten van de objectieve wereld om de wereld te kunnen verklaren, maar in het actief toepassen van de kennis van deze wetten om de wereld te veranderen. Vanuit marxistisch standpunt is de theorie belangrijk en het belang ervan wordt volledig uitgedrukt in Lenins stelling: 'Zonder revolutionaire theorie kan er geen revolutionaire beweging ontstaan.' (10) Maar het marxisme legt enkel en alleen daarom de nadruk op het belang van de theorie, omdat deze een leidraad voor het handelen kan zijn. Als we een juiste theorie hebben maar daar alleen maar over leuteren, als we haar opbergen en niet in de praktijk brengen, dan is die theorie, hoe goed ook, van geen betekenis. Kennis begint met praktijk. Theoretische kennis die verkregen is door de praktijk, moet weer terugkeren naar de praktijk. De actieve functie van de kennis komt niet alleen tot uiting in de actieve sprong van de zintuiglijke kennis naar de rationele kennis, maar - en dit is nog belangrijker - ze moet ook tot uiting komen in de sprong van de rationele kennis naar de revolutionaire praktijk. De kennis die men met betrekking tot de wetten van de wereld heeft opgedaan, moet weer gericht worden op de praktijk van het veranderen van de wereld; ze moet weer toegepast worden in de praktijk van de productie, in de praktijk van de revolutionaire klassenstrijd en de revolutionaire nationale strijd en in de praktijk van het wetenschappelijk experiment. Dit is het proces van het toetsen en het ontwikkelen van de theorie, de voortzetting van het hele kennisproces. Het vraagstuk of de theorie met de objectieve werkelijkheid overeenkomt, wordt niet opgelost en kan ook niet helemaal worden opgelost in de beweging die de kennis maakt van het zintuiglijke naar het rationele, zoals hierboven beschreven. De enige manier om dit vraagstuk volledig op te lossen is de rationele kennis weer op de maatschappelijke praktijk te richten, de theorie in de praktijk toe te passen en te zien of ze naar het gestelde doel kan leiden. Vele

natuurwetenschappelijke theorieën worden als waar beschouwd, niet alleen omdat ze als waar beschouwd werden in de tijd dat beoefenaars van de natuurwetenschap ze opstelden, maar ook omdat ze in de daarop volgende wetenschappelijke praktijk juist zijn gebleken. Op dezelfde manier wordt het marxisme-leninisme niet alleen als waar beschouwd omdat men het waar vond toen Marx, Engels, Lenin en Stalin het wetenschappelijk formuleerden, maar ook omdat het in de daarop volgende praktijk van de revolutionaire klassenstrijd en de revolutionaire nationale strijd juist is gebleken. Het dialectisch materialisme is een algemene waarheid, omdat niemand er zich in de praktijk aan kan onttrekken. De geschiedenis van de menselijke kennis laat ons zien dat de waarheid van vele theorieën onvolledig is en dat deze onvolledigheid verholpen wordt door de toets van de praktijk. Vele theorieën zijn onjuist en door de toets van de praktijk worden hun fouten gecorrigeerd. Dat is de reden waarom de praktijk de toetssteen van de waarheid is en waarom 'het standpunt van het leven, van de praktijk, het eerste en fundamentele gezichtspunt van de kennistheorie moet zijn'. (11) Stalin zegt terecht: 'De theorie verliest haar doel wanneer ze niet met de revolutionaire praktijk verbonden wordt, net zoals de praktijk in het donker tast wanneer haar pad niet door de revolutionaire theorie wordt verlicht.' (12)

Wanneer we op dit punt gekomen zijn, is dan de beweging van de kennis voltooid? Ons antwoord is: ja en neen. Wanneer de mens in de maatschappij zich wijdt aan de praktijk van het veranderen van een bepaald objectief proces (om het even of dit nu een natuurlijk of een maatschappelijk proces betreft) in een bepaald stadium van zijn ontwikkeling, dan kan hij dankzij de weerspiegeling van het objectieve proces in zijn hersenen en het ontplooiën van zijn eigen bewuste activiteit, zijn kennis van het zintuiglijke naar het rationele voortstuwen en ideeën, theorieën, plannen en programma's voortbrengen die in grote trekken overeenstemmen met de wetten van dat objectieve proces. Dan brengt hij die ideeën, theorieën, plannen of programma's in hetzelfde objectieve proces in praktijk. Als hij het doel dat hij gesteld heeft, kan bereiken, dat wil zeggen als hij in hetzelfde proces van de praktijk deze van tevoren geformuleerde ideeën, theorieën, plannen of programma's kan verwezenlijken of in grote lijnen kan verwezenlijken, dan kan de beweging van de kennis, wat dit concrete proces betreft, als voltooid beschouwd worden. Bijvoorbeeld in het proces van het veranderen van de natuur: het uitvoeren van een bouwplan, het toetsen van een wetenschappelijke hypothese, het vervaardigen van een stuk gereedschap, het binnenhalen van een oogst; bijvoorbeeld in het proces van het veranderen van de maatschappij: de overwinning in een staking, de overwinning in een oorlog, de uitvoering van een opvoedingsplan. Dit alles kan beschouwd worden als de verwezenlijking van een doel dat men zich gesteld heeft. Maar in het algemeen gesproken worden de oorspronkelijke ideeën, theorieën, plannen of programma's van de mensen - of dit nu in de praktijk van het veranderen van de natuur of van het veranderen van de maatschappij is - zelden verwezenlijkt zonder een of andere verandering. Dit komt omdat de mensen die bezig zijn met het veranderen van de werkelijkheid, gewoonlijk aan talrijke beperkingen onderhevig zijn. Ze worden niet alleen door de bestaande wetenschappelijke en technische omstandigheden beperkt,

maar ook door de ontwikkeling van het objectieve proces zelf en door de mate waarin dit proces duidelijk geworden is (de aspecten en het wezen van het objectieve proces zijn nog niet geheel aan het licht gekomen). In zo'n situatie worden ideeën, theorieën, plannen of programma's dikwijls gedeeltelijk en soms zelfs geheel gewijzigd wanneer zich gedurende de praktijk onvoorziene omstandigheden voordoen. Dat wil zeggen: het komt voor dat de oorspronkelijke ideeën, theorieën, plannen of programma's helemaal niet of niet helemaal in overeenstemming blijken te zijn met de werkelijkheid en geheel of gedeeltelijk onjuist zijn. In vele gevallen is het pas na herhaalde mislukkingen mogelijk fouten in de kennis te verbeteren en overeenstemming te bereiken met de wetten van het objectieve proces en zo het subjectieve in het objectieve om te zetten, dat wil zeggen de verwachte resultaten in de praktijk te behalen. Hoe dan ook, op zo'n punt aangekomen kan men de beweging van de menselijke kennis met betrekking tot een bepaald objectief proces in een bepaald stadium van zijn ontwikkeling als voltooid beschouwen.

En toch, als men dat proces in zijn voortgang beschouwt, is de beweging van de menselijke kennis nog niet afgesloten. Omdat elk proces - of het nu in de natuur of in de maatschappij plaatsvindt - door zijn innerlijke tegenstelling en strijd vooruitgaat en zich ontwikkelt, moet ook de beweging van de menselijke kennis mee vooruitgaan en zich ontwikkelen. Wat de maatschappelijke bewegingen betreft, moet een waar revolutionair leider, zoals we gezien hebben, niet alleen in staat zijn zijn ideeën, theorieën, plannen of programma's te verbeteren wanneer die fouten blijken te bevatten. Maar wanneer een bepaald objectief proces veranderd is en al van het ene naar het andere ontwikkelingsstadium is overgegaan, moet hij ook in staat zijn te zorgen dat hijzelf en al zijn mederevolutionairen mee vooruitgaan en hun subjectieve kennis in overeenstemming hiermee veranderen, dat wil zeggen, hij moet zorgen dat de voorgestelde nieuwe revolutionaire taken en nieuwe werkprogramma's overeenstemmen met de nieuwe veranderingen in de situatie. In een revolutionaire periode verandert de situatie zeer snel: als de kennis van een revolutionair geen gelijke tred houdt met de snelle veranderingen in de situatie, zal hij niet in staat zijn de revolutie naar de overwinning te leiden.

Het gebeurt echter dikwijls dat het denken achterblijft bij de werkelijkheid. Dat komt omdat de kennis van de mens door talrijke maatschappelijke omstandigheden beperkt wordt. We zijn tegen de hardnekkige conservatieven in de revolutionaire gelederen wier ideeën geen gelijke tred houden met de veranderende objectieve omstandigheden. Dit kwam in de geschiedenis tot uiting in het rechts opportunisme. Deze mensen zien niet dat de strijd van de tegendelen het objectieve proces al vooruit heeft gestuwd, terwijl hun kennis bij het oude stadium is blijven staan. Dit is kenmerkend voor het denken van alle hardnekkige conservatieven. Met hun ideeën, die los staan van de maatschappelijke praktijk, kunnen ze niet voor de wagen van de maatschappij lopen en hem leiden. Ze sukkelen er alleen maar achteraan, mopperen dat hij te hard gaat en proberen hem achteruit te trekken en terug te laten rijden.

Wij zijn ook tegen de 'linkse' fraseologie. De ideeën van de 'linksen' slaan een bepaald ontwikkelingsstadium van het objectieve proces over. Sommigen van hen beschouwen hun fantasieën als waarheid, terwijl anderen zich inspannen om in het heden een ideaal te verwezenlijken dat pas in de toekomst werkelijkheid kan worden. Ze zonderen zich af van de huidige praktijk van de meerderheid van de mensen en van de werkelijkheid van het ogenblik. Uit hun daden blijkt dat ze avonturiers zijn.

Idealisme en mechanisch materialisme, opportunisme en avonturisme, dit alles wordt gekenmerkt door een breuk tussen het subjectieve en het objectieve, door de scheiding van kennis en praktijk. De marxistisch-leninistische kennistheorie, die zich onderscheidt door haar wetenschappelijke praktijk, kan niet anders dan deze onjuiste ideologieën vastbesloten bestrijden. De marxist erkent dat binnen het absolute, algemene ontwikkelingsproces van het heelal de ontwikkeling van elk concreet proces betrekkelijk is en dat daardoor de menselijke kennis van een concreet proces in ieder ontwikkelingsstadium binnen de eindeloze stroom van de absolute waarheid ook slechts een betrekkelijke waarheid is. De totale som van ontelbare betrekkelijke waarheden vormt de absolute waarheid. (13) De ontwikkeling van een objectief proces zit vol tegenstellingen en strijd. Hetzelfde geldt voor de ontwikkeling van de beweging van de menselijke kennis. Alle dialectische bewegingen van de objectieve wereld kunnen vroeg of laat in de menselijke kennis weerspiegeld worden. In de maatschappelijke praktijk is het proces van ontstaan, ontwikkeling en vergaan oneindig; hetzelfde geldt voor het proces van ontstaan, ontwikkeling en vergaan in de menselijke kennis. Omdat de menselijke praktijk die de objectieve werkelijkheid in overeenstemming met bepaalde ideeën, theorieën, plannen of programma's verandert, zich steeds verder ontwikkelt, wordt de menselijke kennis van de objectieve werkelijkheid ook steeds dieper. De veranderingsbeweging in de wereld van de objectieve werkelijkheid houdt nooit op en evenmin het menselijk kennen van de waarheid door de praktijk. Het marxisme-leninisme is beslist geen uitputtende opsomming van de waarheid, maar het baant in het verloop van de praktijk onophoudelijk nieuwe wegen naar de kennis van de waarheid. Onze conclusie is de concrete, historische eenheid van het subjectieve en het objectieve, van theorie en praktijk, van kennen en doen; wij zijn tegen alle onjuiste ideologieën. of die nu rechts zijn of 'links', die de concrete geschiedenis loslaten.

In het huidige tijdperk van de maatschappelijke ontwikkeling heeft de geschiedenis de verantwoordelijkheid voor het juiste kennen en het veranderen van de wereld op de schouders van het proletariaat en zijn partij gelegd. Dit proces, de praktijk van het veranderen van de wereld, een proces dat op wetenschappelijke kennis berust, heeft reeds een historisch moment bereikt in de hele wereld en in China, een geweldig moment waarop de duisternis in de wereld en in China volledig verdreven wordt en de wereld veranderd wordt in een wereld van licht zoals nog nimmer heeft bestaan. De strijd van het proletariaat en van de revolutionaire mensen om de wereld te veranderen houdt het volbrengen van de volgende taken in: het veranderen van de objectieve wereld en tegelijkertijd het veranderen van hun eigen subjectieve wereld - het veranderen van hun

kenvermogen en het veranderen van de betrekkingen tussen de subjectieve wereld en de objectieve wereld. In een deel van de wereld, de Sovjet-Unie, is met deze verandering al een begin gemaakt. De mensen zijn daar dit veranderingsproces nog aan het versnellen. Het Chinese volk en de volkeren van de rest van de wereld zijn reeds in zo'n veranderingsproces betrokken of zullen er in betrokken worden. De objectieve wereld die veranderd moet worden, omvat ook alle tegenstanders van verandering. Zij moeten een stadium van gedwongen verandering doorlopen, voordat zij het stadium van vrijwillige, bewuste verandering kunnen bereiken. Wanneer de hele mensheid uit vrije wil en bewust zichzelf en de wereld verandert, zal het tijdvak van het wereldcommunisme aangebroken zijn.

Ontdek de waarheid door de praktijk en toets en ontwikkel de waarheid weer in de praktijk. Ga uit van de zintuiglijke kennis en ontwikkel deze actief tot rationele kennis; ga dan van de rationele kennis uit en geef actief leiding aan de revolutionaire praktijk om de subjectieve en de objectieve wereld te veranderen. Praktijk, kennis, weer praktijk, weer kennis. Dit patroon herhaalt zich in eindeloze kringlopen en met elke kringloop komt de inhoud van de praktijk en de kennis op een hoger niveau. Dat is de hele dialectisch-materialistische theorie van de eenheid van kennen en doen.

AANTEKENINGEN

1. Uit Lenins aantekeningen bij de *Wetenschap van de logica van Hegel*, boek 111, deel 3, 'De idee', in V.I. Lenin, 'Overzicht van Hegels Wetenschap van de logica' (september - december 1914), *Verzamelde werken* (Russische uitgave), deel 38, Moskou 1958, blz. 205.
2. Zie Kart Marx, *Stellingen over Feuerbach* (voorjaar 1845), in: F. Engels, *Ludwig Feuerbach en het einde van de klassieke Duitse filosofie*, Amsterdam 1973, blz. 69-72 en V.I. Lenin, *Materialisme en empiriokriticisme* (tweede helft van 1908), Moskou z.j., blz. 153-160.
3. *San Guo Yen Yi (Het verhaal van de drie koninkrijken)*, een beroemde Chinese historische roman, geschreven door Le Guan-Zhong (van omstreeks 1330 tot ongeveer 1400).
4. Uit Lenins aantekeningen bij de *Wetenschap van de logica van Hegel*, boek 111, deel 2, 'De subjectieve logica of de leer van het begrip', in: V.I. Lenin, 'Overzicht van Hegels *Wetenschap van de logica*', *Verzamelde werken* (Russische uitgave), deel 38, Moskou 1958, blz 161.
5. De Taiping-opstand was een revolutionaire boerenopstand uit het midden van de negentiende eeuw, die gericht was tegen de feodale heerschappij en de nationale onderdrukking door de Qing-dynastie. In januari 1851 organiseerden Hong Xiu-Jiyuan, Yang Xiu-ting en andere leiders een opstand in het dorp Tjintien in het distrikt Kweiping in de provincie Guangsi en riepen het Hemelse koninkrijk van Taiping uit. In 1852 verliet het boerenleger Kwangsi en trok naar het noorden door Hunan, Hubei, Jiangsi en Anhui. In 1853 nam het Nanjing in. Een deel van de troepen trok nog verder naar het noorden en stootte door tot de omgeving van Tianjin. Omdat het leger van Taiping echter naliet sterke steunpunten te vestigen in de gebieden die het bezette en de leidende groep ervan, nadat Nanjing hoofdstad geworden was, talrijke politieke en militaire fouten maakte, was het niet in staat weerstand te bieden aan de gezamenlijke aanval van de contrarevolutionaire krachten van de Qing-regering en de agressieve landen Engeland, de Verenigde Staten en Frankrijk. Het boerenleger werd tenslotte in 1864 verslagen.
6. De Ji HoTwan-opstand brak in 1900 in Noord-China uit; het was een gewapende strijd tegen het imperialisme. Aan deze opstand werd deelgenomen door de grote massa van de boeren, de ambachtslieden en anderen, die in geheime genootschappen georganiseerd waren en via allerlei vormen van geloof en bijgeloof met elkaar in contact kwamen; zij stredden tegen het geallieerde

agressieve leger van de acht imperialistische machten - de Verenigde Staten, Engeland, Japan, Duitsland, Rusland, Frankrijk, Italië en Oostenrijk. De opstand werd met een onbeschrijflijke wreedheid neergeslagen nadat de geallieerde troepen Tianjin en Beijing ingenomen hadden.

7. De Beweging van de vierde mei was een anti-imperialistische en anti-feodale revolutionaire beweging die op 4 mei 1919 begon. In de eerste helft van dat jaar hadden Engeland, Frankrijk, de Verenigde Staten, Japan, Italië en andere imperialistische landen die in de eerste wereldoorlog de overwinning behaald hadden, in Parijs een conferentie gehouden om de oorlogsbuit te verdelen. Ze hadden besloten dat Japan alle voorrechten zou krijgen die Duitsland tot dan in de Chinese provincie Shandong genoot. De studenten van Beijing waren de eersten die aan hun krachtig verzet tegen dit plan uiting gaven door het organiseren van bijeenkomsten en demonstraties op 4 mei. De regering van de noordelijke oorlogsbaronnen arresteerde meer dan dertig studenten om het verzet te onderdrukken. Uit protest begonnen de studenten van Beijing een staking en grote aantallen studenten in andere delen van het land sloten zich bij hen aan. Op 3 juni verrichtte de regering van de noordelijke oorlogsbaronnen op massale schaal arrestaties; binnen twee dagen werden ongeveer duizend studenten gearresteerd. Dit maakte de verontwaardiging in het hele land alleen nog maar groter. Op 5 juni gingen de arbeiders van Shanghai en vele andere steden in staking en de winkeliers in deze plaatsen sloten hun winkels. Deze patriottische beweging, die aanvankelijk vooral uit intellectuelen bestond, ontwikkelde zich snel tot een nationale patriottische beweging waaraan het proletariaat, de kleine burgerij uit de steden en de bourgeoisie deelnamen. Even snel als deze patriottische beweging groeide, werd ook de beweging van de nieuwe cultuur, die al voor 4 mei begonnen was, van een beweging tegen het feodalisme en voor de bevordering van de wetenschap en de democratie tot een machtige revolutionaire culturele beweging waarvan het propageren van het marxisme-leninisme het voornaamste element was.
8. De Agrarische Revolutionaire Oorlog was de revolutionaire strijd die het Chinese volk onder leiding van de Communistische Partij van 1927 tot 1937 voerde. Die strijd hield vooral in: vestiging en ontwikkeling van de Rode politieke macht, uitbreiding van de agrarische revolutie en gewapend verzet tegen de heerschappij van de Guomindangreactie. Deze revolutionaire oorlog staat ook bekend als de Tweede Revolutionaire Burgeroorlog.
9. Zie Lenins aantekeningen bij de *Wetenschap van de Logica* van Hegel, boek 111, deel 3, 'De idee', waarin hij zegt: "Om te begrijpen moet men met het begrijpen, met het studeren op een empirische manier beginnen en van de empirie naar het algemene opstijgen." (V.I. Lenin, 'Overzicht van Hegels *Wetenschap van de logica*', *Verzamelde Werken* (Russische uitgave), deel 38, blz. 197).
10. V.I. Lenin, *Wat te doen* (Herfst 1901 - februari 1902), Amsterdam 1972, blz. 31.
11. V.I. Lenin, *Materialisme en empiriokriticisme*, Moskou z.j., blz. 159.
12. J. W. Stalin, 'Grondslagen van het leninisme' (april - mei 1924), in *Keuze uit zijn werken*, deel I, Antwerpen z.j., blz. 18.
13. V.I. Lenin, *Materialisme en empiriokriticisme*, Moskou z.j., blz. 146-153.